

KLEIO

UIT DE INHOUD:

- 1 Het Nuyensfonds
- 2 Opening van zaken
- 3 Van Europa tot planeet
- 4 De ontwikkeling van een onderwijsleerpakket voor geschiedenis ten behoeve van de didactische aansluiting tussen basis- en voortgezet onderwijs
- 5 Verslag Pietersberg Conferentie
- 6 American Host Program
Voorlichting over de Verenigde Staten van Amerika
- 7 Verslag van het Seminarium voor Jonge Leraren
- 8 Actualia

VERENIGING VAN GESCHIEDENISLERAREN IN NEDERLAND (V.G.N.)

BESTUUR

H. DE RUYTER, *voorzitter*; Kon. Wilhelminalaan 22, Leidschendam, tel. 01761-3657

C. M. H. BOSCH, *vice-voorzitter*; Borskilaan 7, Bloemendaal, tel. 023-61723

DRS. G. J. GERBSCHIED, *1e secretaris*; Stadionkade 76 III, Amsterdam, tel. 020-798286

DRS. A. J. M. VAN DER EERDEN, *2e secretaris*; Essesteijnstraat 4, Voorburg, tel. 070-863757

M. LEEFLANG, *penningmeester*; Asterstraat 18, Enkhuizen, tel. 02280-3152; postrekening 128701 t.n.v. de penningmeester van de V.G.N. te Enkhuizen.

A. J. V. M. ADANG, Waalwijk

DR. P. A. M. GEURTS, Leiden

DRS. G. A. J. GIEZEMAN, Voorburg

G. S. SCHAAFSMA, Breda

CONTRIBUTIE

f 20,— per kalenderjaar, het abonnement op *Kleio* inbegrepen

LEDENADMINISTRATIE

Aangifte en afschrijvingen van leden dienen te worden gericht aan Administratie VGN, Mient 272, 's-Gravenhage, tel. 070-682998. Bij aangifte wordt verzocht mee te delen: naam, voorletters, eventueel titel, bevoegdheid, huisadres, telefoon- en netnummer.

COMMISSIES

DIDACTIEKCOMMISSIE

H. E. DE WOLFF, *voorzitter, a.i.*; DRS. J. H. BIERLING; C. M. H. BOSCH; A. C. E. JANSE; O. POLETIEK; DRS. D. T. STEENIS;

Secr.: DRS. J. HAM, Simon Stevinstraat 27, Amsterdam 6, tel. 020-51820

Penn.: MEJ. A. U. M. KAMP, Plantsoenlaan 19, Bloemendaal, tel. 023-56715

COMMISSIE POSTACADEMIALE VORMING

De gegevens over de P. A. - commissie staan vermeld op de laatste tekstpagina van dit nummer.

COMMISSIE PUBLICITEIT

A. J. V. M. ADANG, *voorzitter*; DRS. J. B. STOMPH

Secr.: W. F. KALKWIEK, Rembrandtlaan 31, Velp, tel. 08302-5992

KLEIO

Orgaan van de Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland

Redactie: DR. P. A. M. GEURTS; DRS. H. J. NANNEN; DRS. G. W. T. M. TOMASSEN; G. WIJLING

Secr.: DRS. A. C. H. J. VAN NOORT, Oranjelaan 101, Lisse, tel. 02530-4527

Abonnementen voor leden gratis; voor niet-leden f 15,— per kalenderjaar; studentenabonnement: f 10,— per kalenderjaar. Opgave aan Administratie VGN, Mient 272, 's-Gravenhage, tel. 070-682998.

KLEIO DIDACTICA

Nummers te bestellen door overschrijving van het verschuldigde bedrag op postrekening 128701 t.n.v. de penningmeester van de V.G.N. te Enkhuizen, met vermelding welk nummer wordt gewenst.

Correspondentie over deze bestellingen: Administratie VGN, Mient 272, 's-Gravenhage, tel. 070-682998.

Kleio en *Kleio Didactica* worden uitgegeven door de V.G.N. in samenwerking met de Stichting Onderwijs Oriëntatie, gevormd door de uitgevers J. M. Meulenhoff - J. Muusses - P. Noordhoff - Nijgh & Van Ditmar - Spruyt, Van Mantgem & De Does - W. J. Thieme

KLEIO

*Tijdschrift van de Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland
(V.G.N.)*

NEGENDE JAARGANG - NUMMER 7 - OKTOBER 1968

HET NUYENSFONDS

Het Bestuur van het Nuyensfonds, dat zich de bevordering van de wetenschappelijke beoefening der geschiedenis door de Nederlandse katholieken ten doel stelt, schrijft de volgende prijsvragen uit:

- Het patronaatsrecht in het oude bisdom Roermond.
- De idee van oorlog en vrede bij humanisten en laat-scholastici.
- Een vergelijkend onderzoek van de sociale brieven der episcopaten in Europa en Noord-Amerika van omstreeks het midden der 19e eeuw tot 1931.
- De katholieke opinie in Nederland over het socialisme tot 1940.

BEPALINGEN

Antwoorden worden vóór 1 januari 1973 ingewacht bij de secretaris van het Bestuur: Prof. dr. A.F. Manning, Instituut voor Nieuwe Geschiedenis, Oranjesingel 41 te Nijmegen. * Mededinging staat open voor alle katholieke Nederlanders. * De antwoorden moeten in machineschrift gesteld en in triplo ingezonden worden. Zij mogen geen naam van de schrijver vermelden, maar moeten gekenmerkt zijn door een zinspreuk en vergezeld gaan van een verzegeld briefje, dat dezelfde spreuk tot opschrift voert en waarin naam en adres van de schrijver meegedeeld worden. * De beoordeling der ingekomen antwoorden geschiedt door een jury, door het Bestuur te benoemen. Dit beslist over eventuele bekroning. Van zijn beslissingen bestaat geen beroep. * Aan de schrijver van een bekrond antwoord wordt een bedrag van vijftienhonderd gulden uitgekeerd. * Exemplaren van deze bekendmaking zijn verkrijgbaar bij de secretaris.

Het Bestuur van het Nuyensfonds.

BESTUURSMEEDEDELINGEN

OPENING VAN ZAKEN

Op 18 juni j.l. schreef het bestuur van de VGN een brief aan de minister van O. en W. over de term "democratie" in de motie van 16 december 1967 en de plannen op het departement voor een eindexamenreglement-geschiedenis.

De leden-vergadering van de Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland (V.G.N.) heeft in een motie dd. 16 december 1967 geprotesteerd tegen de gang van zaken rond het eindexamen geschiedenis, "die in strijd is met de onder leraren levende gevoelens voor democratie". In een gesprek dat de toenmalige voorzitter en eerste secretaris van de Vereniging naderhand mochten hebben met de inspecteur-generaal van het onderwijs dr. A. de Jong, dd. 9 februari 1968, is gebleken dat in het overleg in Lochem de algemene lerarenorganisaties duidelijk een inbreng hebben. Voorts is gebleken dat de procedure, met betrekking tot de eindexamens, op 16 december 1967 bepaald nog niet was afgerond en dat in een later stadium de V.G.N. gelegenheid zou krijgen haar standpunt ter zake in het midden te brengen. Op onze jaarvergadering dd. 16 april 1968 heeft de heer de Jong een rede uitgesproken over de problemen rond de eindexamens. Blijkens de vragen uit de vergadering en de antwoorden van de heer inspecteur-generaal bestond er wederzijds begrip voor elkaars standpunt. Op grond hiervan kunnen wij stellen dat de gang van zaken, gemeten naar de norm van democratie, correct was.

De V.G.N. heeft op 2 februari 1968 een breed samengestelde commissie geïnstalleerd, waarin ook inspecteurs zitting hebben, die tot taak heeft de vorm van het eindexamen te bestuderen. Deze commissie zal waarschijnlijk nog dit jaar een interimrapport samenstellen en met een eindrapport gereed kunnen komen in het voorjaar van 1969. Door middel van conferenties worden ook de overige leden van de Vereniging betrokken bij de vaststelling van de inhoud van het rapport.

In verband met de komende regelingen rond de eindexamens zou het bestuur u willen verzoeken experimenten te bevorderen met schriftelijke examens aan daartoe geselecteerde scholen. Op grond van de resultaten van die experimenten kan nader worden geconcludeerd omtrent de vorm van het eindexamen van het vak geschiedenis. De eerder genoemde commissie van de V.G.N. zou daarbij een belangrijke functie kunnen vervullen.

Gezien het voorgaande zouden wij u nogmaals willen verzoeken - de motie van onze ledenvergadering van 16 december 1967 formuleerde het reeds - een Algemene Maatregel van Bestuur over de vorm van het eindexamen in het vak geschiedenis eerst ná genoemde experimenten uit te vaardigen.

Afschriften van deze brief zijn gestuurd naar de personen die eerder onze motie dd. 16 december 1967 ontvingen, n.l. de Staatssecretaris van O. en W., de inspecteur-generaal van het onderwijs, de leden van de Vaste Commissie voor Onderwijs van de Tweede Kamer en de Raad van Leraren.

Het bestuur ontving hierop het volgende antwoord d.d. 30 juli 1968 namens de Staatssecretaris van O. en W.:

Het verheugt me dat de vereniging van geschiedenisleraren in Nederland na het verzenden van de motie op 16 december j. l. kennis heeft genomen van alle aspecten van het eindexamen geschiedenis en daarbij tot de conclusie is gekomen dat de in de brief van voornoemde vereniging d.d. 18 juni j. l. aangehaalde kwalificatie ongegrond is.

Het zal de vereniging bekend zijn dat het overleg omtrent de wijze waarop het eindexamen geschiedenis bij scholen voor v. w. o., h. a. v. o. en m. a. v. o. zal worden afgenomen nog voortduurt.

De opmerkingen van de vereniging over deze materie zullen hierbij zeker worden betrokken.

Daartoe valt ook te rekenen het voorstel aan een beperkt aantal scholen reeds nu met een schriftelijk examen te experimenteren.

Ik zal verzoeken bij het overleg tevens na te gaan of het mogelijk is met het gereedmaken van het advies over de eindexamenregeling te wachten tot de bedoelde experimenten zijn beëindigd.

Op 6 september heeft het bestuur van de V. G. N. de ontvangst van voorgaand schrijven als volgt bevestigd:

Namens het bestuur der Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland dank ik U zeer voor Uw brief d.d. 30 juli 1968, kenmerk AVO/363117, als antwoord op ons schrijven van 18 juni j. l.

Met bijzondere waardering heeft het bestuur er kennis van genomen dat de in zijn brief van 18 juni gemaakte opmerkingen en gedane suggesties in zó ernstige overweging zullen worden genomen, dat de mogelijkheid bestaat, dat het advies over de eindexamenregeling voor het vak geschiedenis pas wordt uitgebracht na beëindiging der door onze vereniging voorgestane experimenten.

Het bestuur geeft U gaarne nogmaals de verzekering dat het bereid is aan de uitvoering van de experimenten ten behoeve van dit uit te brengen advies zijn medewerking ten volle te verlenen.

In de tweede helft van mei j. l. ontving het bestuur van de V. G. N. en de Raad van Leraren: Samenvatting van de overwegingen en conclusies van de werkgroep voor de examenregeling van dagscholen voor v. w. o., h. a. v. o. en m. a. v. o.

Daarbij was het verzoek gevoegd vóór 1 juni te antwoorden.

Hieronder volgen enkele passages uit de Samenvatting:

3. Het doel van het eindexamen.

Het doel van het eindexamen is een zo juist mogelijke toetsing van inzicht, kennis en vaardigheid van de kandidaten.

Het examen is echter niet alleen een toetsing van de prestaties van de kandidaten, maar is tevens een afsluiting van een onderwijsproces. Bij het examen zal dan ook waar en voor zover dit mogelijk is rekening gehouden worden met het eigene van dit onderwijsproces, en wel in het bijzonder met de aan de school gevolgde didactiek, d. w. z. met het geheel van de didactiek van de verschillende vakken aan de school.

In dit verband kan worden opgemerkt dat het examen de didactiek van de school zowel in gunstige als in ongunstige zin kan beïnvloeden: het examen kan een goede stimulans betekenen voor de ontwikkeling van de aan de school te volgen didactiek, het kan daarin ook een zekere verstarring veroorzaken. Tegen deze verstarring moet in het bijzonder bij centrale regelingen worden gewaakt.

7. De indeling van de vakken naar schriftelijk en mondeling.

In het voorgaande is er reeds op gewezen dat de vraag welke vakken schriftelijk, resp. mondeling, resp. schriftelijk en mondeling, zullen worden geëxamineerd slechts voorlopig kan worden beantwoord. Desniettenstaande is het noodzakelijk bij de opstelling van de examenregeling ook op dit punt tot een beslissing te komen. Na verloop van tijd zal op grond zowel van studie als ervaring dit punt opnieuw bekeken moeten worden.

Er kan worden geconstateerd dat in het algemeen wordt gewenst de mondelinge examens zoveel mogelijk te beperken. Hiervoor worden zowel argumenten van praktische als van theoretische aard aangevoerd. De praktische argumenten hebben betrekking op de desorganiserende invloed die van de mondelinge examens uitgaat op de normale gang van zaken in de scholen. De theoretische argumenten berusten veelal op de mening dat voor de vakken waarbij het schriftelijk en het mondeling examen betrekking hebben op dezelfde stof een mondeling examen naast een schriftelijk overbodig is.

De werkgroep heeft zich bij het ontwerpen van een regeling voor de eind-examens telkenmale bezonnen op de vraag of de aard van een bepaald vak al dan niet de noodzaak van een mondeling examen met zich brengt. Zij meent, althans in dit stadium, deze vraag voor nederlands en voor de moderne talen bevestigend te moeten beantwoorden. Zij acht een onderzoek naar de vaardigheid in het mondeling taalgebruik van de kandidaten een essentieel onderdeel van het examen in deze vakken.

Ten aanzien van de wiskunde, de natuurwetenschappen en de economische wetenschappen is de werkgroep van mening dat met een schriftelijk examen kan worden volstaan, met dien verstande dat het ontbreken van een mondeling examen dient gecompenseerd te worden door een tweede schriftelijk examen over dezelfde stof, teneinde te voorkomen dat de voor deze vakken toegekende cijfers een al te occasioneel karakter zouden hebben.

Verder heeft de werkgroep overwogen dat een zekere continuïteit met betrek-

king tot de aard van de examens in dit stadium gewenst is; zij acht het ongewenst de vakken die tot nu toe uitsluitend mondeling zijn geëxamineerd, ineens uitsluitend schriftelijk te examineren. De werkgroep heeft getracht hier een tussenoplossing te vinden waarbij in deze vakken een schriftelijk examen zal worden ingesteld, en voorts op grond van een aan de school te laten keuze enerzijds aan de scholen die dit wensen het mondeling examen maar dan naast het schriftelijk zal blijven bestaan, terwijl anderzijds aan andere scholen door een tweede schriftelijk examen ervaring kan worden opgedaan met uitsluitend schriftelijk examen.

Op grond van deze overwegingen stelt de werkgroep de navolgende regeling voor. Nederlands zal worden geëxamineerd in een schriftelijk examen bestaande uit twee onderdelen, af te nemen in twee zittingen, en een mondeling examen. Alle overige vakken worden hetzij schriftelijk geëxamineerd en wel in twee zittingen, hetzij eenmaal schriftelijk en eenmaal mondeling.

Voor alle vakken geldt dat althans één schriftelijk examen met centrale opgaven zal worden afgenomen.

Frans, Engels en Duits worden eenmaal schriftelijk en eenmaal mondeling geëxamineerd. Wiskunde, natuurkunde en scheikunde, economische wetenschappen (v. w. o.), handelswetenschappen en recht (h. a. v. o.), handelskennis (m. a. v. o.) worden tweemaal schriftelijk geëxamineerd en wel beide keren met centrale opgaven.

Voor de vakken Latijn, Grieks, geschiedenis, aardrijkskunde en biologie kan de school kiezen uit twee mogelijkheden: hetzij tweemaal schriftelijk, waarbij de opgaven voor de tweede zitting worden vastgesteld door de voorzitter van de examencommissie na goedkeuring van deze opgaven door de gecommitteerde, hetzij eenmaal schriftelijk en eenmaal mondeling.

De duur van de zittingen voor de schriftelijke examens wordt gesteld op ten hoogste $2\frac{1}{2}$ uur, die van de mondelinge examens op 25 minuten, telkens gevolgd door 5 minuten voor beraadslaging.

Het voorstel kan als volgt worden samengevat.

Nederlands: tweemaal schriftelijk met centrale opgaven, en mondeling.

Frans, Engels en Duits: eenmaal schriftelijk met centrale opgaven en mondeling. Wiskunde, natuurkunde en scheikunde, economische wetenschappen (v. w. o.), handelswetenschappen en recht (h. a. v. o.), handelskennis (m. a. v. o.): tweemaal schriftelijk met centrale opgaven.

Latijn, Grieks, geschiedenis, aardrijkskunde en biologie: één keer schriftelijk met centrale opgaven, en bovendien, ter keuze van de school, of één keer schriftelijk met door de school vastgestelde opgaven of mondeling.

Op 26 juni heeft het bestuur van de V. G. N. het volgende stuk als antwoord aan de Raad van Leraren verzonden:

MEMORANDUM n. a. v. SAMENVATTING EINDEXAMENREGELINGEN.

1) Met betrekking tot de ons toegezonden "Samenvatting van de overwegingen en conclusie van de werkgroep voor de examenregeling van dagscholen voor

v. w. o., h. a. v. o. / ^{en m. a. v. o.} merken wij op dat de termijn voor het inzenden van reacties (22 mei - 1 juli) buitengewoon ongunstig is.

Zou het aan hen die in eerste instantie verantwoordelijk zijn voor deze datum van inzending dan onbekend zijn dat de schoolwerkzaamheden wel zeer in het bijzonder gedurende de laatste twee maanden van een cursusjaar alle aandacht der leraren opeisen?

2) Met instemming hebben wij kennis genomen van de overweging dat research en reflectie nodig zullen zijn om tot een oplossing van de gestelde problemen te geraken. Het is derhalve betreurenswaardig dat uit deze nota blijkt dat aan de daarin gedane voorstellen geen research ten grondslag ligt. Zonder meer juist is het dat de voorstellen het karakter van voorlopigheid dragen. In dit verband lezen we op blz.5 (alinea 4): "Verder heeft de werkgroep overwogen dat er een zekere continuïteit met betrekking tot de aard van de examens in dit stadium gewenst is: zij acht het ongewenst de vakken die tot nu toe uitsluitend mondeling geëxamineerd zijn, ineens uitsluitend schriftelijk te examineren". Waar de nota de voorlopigheid in het algemeen voorop stelt, schijnt in deze zin de richting van de resultaten der research reeds duidelijk naar een uitsluitend schriftelijk examen te wijzen. Indien een dergelijke interpretatie juist is, wijzen wij op de tegenspraak met het voorlopige karakter van de uitspraken in deze nota.

3) Met betrekking tot de overwegingen over schriftelijk en mondeling examineren (nota punt 7) merken wij op dat de argumenten van praktische aard de doorslag geven: mondelinge examens desorganiseren de school en worden (daarom) slechts aanvaard indien speciale vaardigheden moeten worden getoetst. De vraag of mondelinge examens in andere vakken dan talen vereist zouden kunnen zijn, wordt in deze nota verder niet aan de orde gesteld. Het vasthouden aan een mondeling examen geschiedenis b. v. gebeurt slechts om praktische redenen: terwille van de continuïteit. Nu kunnen wij ons niet aan de indruk onttrekken dat voor het geheel van de eindexamens eerst een schema is opgesteld en vervolgens een vak als geschiedenis daarin is ingepast.

De vraagstelling of er andere motieven (b. v. didactische en vaktechnische) zijn die pleiten voor het behoud van een mondeling examen geschiedenis is naar onze mening legitiem. Men kan daarover reeds thans het volgende opmerken:

a. Wanneer het voortgezet onderwijs als een centrale doelstelling het volgende kiest: de vaardigheid in het leveren van een mondeling betoog, het kunnen aanhoren en wegen van andere argumenten op het moment dat ze geuit worden, het gieten van de eigen reflectie daarop in een goed verwoorde en daarvoor communicatieve vorm, zal duidelijk worden dat de beschouwelijke vakken, en geschiedenis bij uitstek, in de verwerkelijking van deze doelstelling een centrale plaats dienen in te nemen.

b. De bijzondere onderwerpen die nu sinds kort voor het eindexamen geschiedenis zijn voorgeschreven, zullen door de vrije keuze in een groep eindexaminandi van persoon tot persoon verschillen. Het wordt dan uiterst moeilijk

zo niet onmogelijk gelijkwaardige opgaven samen te stellen.

c. Het schriftelijk eindexamen geschiedenis beperkt de vrijheid van de leraar. Bij een mondeling examen kan de levensbeschouwelijke achtergrond van het vak beter tot zijn recht komen.

d. Over allerlei historische onderwerpen bestaan bij deskundigen uiteenlopende interpretaties. De uniformiteit van een schriftelijk examen gaat daaraan groten-deels voorbij.

e. Ook binnen het andere examenprogrammaonderdeel: de periode der laatste halve eeuw, kan uit een veelheid van themata worden gekozen. Het zou een fictie zijn te menen dat, door welke keuze van themata dan ook, deze periode in zijn totaliteit behandeld zou kunnen worden. Het zal derhalve verre van eenvoudig zijn daarover centraal schriftelijke opgaven samen te stellen.

4) Het bestuur der Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland concludeert derhalve dat, zeker t. a. v. het vak geschiedenis, voorstellen zijn gedaan die niet zijn gebaseerd op een zodanige research dat ze daardoor gerechtvaardigd mogen heten. Voorts stelt het vast dat de tendens van de nota is dat alleen voor het mondelinge deel van het examen geschiedenis zou moeten worden aangetoond dat die vorm van examineren verantwoord is.

Op dit punt wijst het bestuur de voorstellen van de commissie zoals die hier voor ons liggen met klem van de hand. Naar ons inzicht moet eerst worden geëxperimenteerd met schriftelijke examens geschiedenis. Daarna komen beide vormen van examineren in discussie en vervolgens kan men dan komen tot - alweer voorlopige - voorstellen.

5) In dit verband wijzen wij erop, dat de V. G. N. op 2 februari 1968 een Eindexamencommissie heeft geïnstalleerd. Onder de twaalf leden der commissie bevinden zich twee inspecteurs. Op een didactiekconferentie in oktober a. s. zal deze commissie de leden der V. G. N. confronteren met haar eerste resultaten. Daarna zal een interimrapport verschijnen dat weer regionaal wordt besproken. Op basis van al deze bevindingen kan in het voorjaar van 1969 een eindrapport tegemoet worden gezien.

Naast deze reflectie van bij uitstek deskundigen (de commissieleden zijn historici en in meerderheid werkzaam als docent) dient naar onze mening het departement experimenten met schriftelijke examens aan daartoe geselecteerde scholen te bevorderen.

Men zou kunnen denken aan experimenten met een schriftelijk examen geschiedenis aan vijf scholen die opleiden voor het Havo-diploma. Een volgend jaar kan deze proef worden uitgebreid met zelfde aantallen scholen die opleiden voor havo- en vwo-examens. De eerder genoemde Eindexamencommissie zou hierbij een belangrijke rol dienen te spelen. Op deze wijze zou uit de praktijk een vorm van examineren ontstaan, gegrond op studie en onderzoek, die bevredigender zal zijn dan de vaagheid van de nota op het punt van het op te richten examen-instituut.

6) De nota ontbeert een didactische visie. Geschiedenis heeft niet die aandacht

gekregen die het vak vanuit zijn eigen aard opeist. De V. G. N. heeft tot op heden de vernieuwing steeds zelf ter hand genomen: het nieuwe eindexamenprogramma - geschiedenis is op voorstel van de Vereniging tot stand gekomen en wordt voorts overal geëxperimenteerd met de capita selecta. Deze verworvenheden, die vaak even zovele verbeteringen inhouden, geven uitdrukking aan de eisen die men in deze tijd algemeen aan het vak geschiedenis stelt. Het zou een groot verlies en een ernstige verarming betekenen indien door een hervorming van het eindexamen om organisatorische redenen dat alles verloren zou gaan.

VAN EUROPA TOT PLANEET.

de gedachtenwereld van Eugen Rosenstock-Huessy, door
Konrad von Moltke.

vertaald door drs. W. Ph. Leenman te Velsen.

Overgenomen uit "Europäische Begegnung" Heft 7/8 - 7e Jahrgang
Juli/Aug. 1967.

K. von Moltke, zoon van Graaf Helmuth James von Moltke, door Hitler opgehangen in verband met 20 juni 1944, is hoogleraar Geschiedenis aan de Universiteit van Buffalo, USA.

In 1920 publiceerde Eugen Rosenstock-Huessy bij de uitgeverij Patmos, die mede door hem werd opgericht, een boek onder de titel: "Die Hochzeit des Kriegs und der Revolution". Het biedt de eerste vruchten van de oorlogsjaren aan. Hier zijn opstellen in afgedrukt, die gedurende de oorlog, te velde ontstaan waren. Daarnaast is er echter ook de eerste aanzet om dat onder woorden te kunnen brengen, wat Rosenstock als deelnemer aan de oorlog duidelijk geworden was: de nauwe samenhang tussen de oorlog en de nieuwe grote revolutie in Rusland en haar overslaan op Duitsland na de oorlog. Maar vooral de samenhang tussen beide gebeurtenissen en de lange geschiedenis van de Europese revoluties. Vandaar hoogtij van oorlog en revolutie.

Reeds hier staat het essentiële postulaat, waar niets op af te dingen valt: de vrede kan slechts vruchtbaar worden, wanneer zij haar afkomst van de hoogtijdagen van oorlog en revolutie onderschrijft (blz. 7).

Deze voorwaarde wordt in 1931 in de eerste uitgave van Rosenstocks' boek "Die europäischen Revolutionen und der Charakter der Nationen" (Leipzig, 1931) weer opgenomen, Nu weliswaar nader omschreven als opgave voor de leraren rondom deze vrede: "Voordat de wereldoorlog de leer der volkeren vernieuwd heeft mogen de geleerden niet afzwaaien".

Hetzelfde postulaat duikt in een gewijzigde vorm, maar principieel niet verschillend opnieuw op in het Amerikaanse werk "Out of revolution, autobiography of western man" 1938. 2e dr. New York 1964: "De geleerden mogen zich niet laten demobiliseren zolang de wereldoorlog de methode en het doel

van hun geschiedenisbeschrijving niet veranderd heeft. Ik voor mij zal niet met groot verloop gaan voor ik mijn bijdrage aan deze gemeenschappelijke onderneming der mensheid geleverd heb".

Wezenlijk gelijk hieraan is de oproep, die in de hernieuwde uitgave (Stuttgart, 1951, 2e druk 1960) van het duitstalige boek geuit wordt: "Moge dit boek ertoe dienen, dat de geschiedenisleraren geëmancipeerd worden van de erkende leerstoelen van hun nationale geschiedenis en mogen de revoluties hun overwinning op het historisme bespoedigen".

Dit laatste boek betreft de ervaringen van de eerste wereldoorlog die zich in de tweede herhalen erbij. Daardoor ontstaat een boek dat nog weer anders is dan de Amerikaanse versie en de eerste Europese uitgave.

Dit steeds herhaalde, maar nog nooit vervulde postulaat geeft de kern aan, waarom dit boek vandaag nog van a tot z onze aandacht verdient. Eerst algemeen geformuleerd dan met betrekking tot de universiteit en tenslotte toegespitst op de geschiedenisleraar ligt het nog altijd onvervuld voor ons. Een ieder beproeve dit bij zichzelf.

Hij zal vinden, dat zijn uiteindelijke levensomstandigheden door de werking van de wereldoorlog-revolutie (1914-1945) gerevolutioneerd zijn. Zeker in Duitsland is er niemand, die niet gepakt, op z'n kop gezet en tegen de grond geslagen is door het geweld der gebeurtenissen.

Maar..... in hoeverre is deze revolutie naar binnen geslagen?

Heeft er met de verandering der wereld ook een verandering van de geest en de ziel plaats gevonden?

Nog moet men constateren, dat dit slechts zelden gebeurt is.

Met deze simpele confrontatie is de verschrikkelijke actualiteit van al deze boeken gegeven.

Geestelijk en qua ziel, hoe gemakkelijk schrijft men zo iets neer, maar hoe moeilijk is de verwerkelijking.

Men moet teruggrijpen op Rosenstock's "oorspronkelijke" werk over de revolutie van 1920 om te begrijpen, dat dit verbindend en noodzakelijk is: geestelijk en qua ziel.

De ervaringen der wereldoorlogen moeten niet slechts geestkrachtig door het verstand, maar ook door de ziel verwerkt worden. Dit geldt in het bijzonder voor de mensen der wetenschap.

In dat boek van 1920 nam Rosenstock onder de titel "Die beiden Reiche der Kultur" een opstel van juli 1916 op. Hierin wordt duidelijk gemaakt, dat de cultuur van het Avondland niet slechts die van de geest geweest is, - zoals die vanaf de Renaissance de boventoon gevoerd heeft - maar ook van de ziel.

De Middeleeuwen verkregen hun ordening niet vanuit de reflecterende geest, maar vanuit de door God bewogen ziel. Slechts zij was "tot duidelijke ordening" verlost, de geest stichtte juist wanorde.

De Renaissance bevrijdde de geest van deze smet, maar zij heeft daarbij de ziel niet verstoten. De geest der Renaissance wist zich afhankelijk van de ziel van de Middeleeuwen.

Dat is belangrijk voor het verstaan van het boek der revoluties.

Een geschiedenis der revoluties, die slechts aan de geest en niet aan de ziel dank verschuldigd is komt niet boven de Renaissance uit. Dat men de revolutie van de paus (11e eeuw) en de reformatie (16e eeuw) bij de europese revoluties moet trekken is onbegrijpelijk zonder de vooronderstelling, dat men de geschiedenis van de europese revoluties slechts op het spoor komt, wanneer men zich verplicht voelt jegens geest en ziel.)

Deze beide gebieden der cultuur mogen niet antithetisch opgevat worden. Vergelijk hierbij in de "Revolutionen" de uiteenzetting over "Europa" en "Avondland". In deze gedeelten vinden we een afspiegeling van deze overgang van de ziel op de geest als ordenend principe in een wanordelijke wereld, zoals Rosenstock die voor het eerst in 1916 aan de orde stelde.

Het "Europa" van de nieuwe tijd, zich juist hierin onderscheidend van het Europa der mythologie, weet, dat zij dank verschuldigd is aan het Avondland van de Middeleeuwen. Bewust wordt de naam Europa door Aeneas Silvius Piccolomini in de plaats van Avondland gebruikt. Hij loochent door deze vervanging echter niet de christelijke inhoud van de naam Avondland. Maar hij geeft aan Europa de voorkeur, omdat dit rationeler is (blz. 37).

De naam Europa betekent niet maar alleen een geografisch gegeven. Europa is een continent onder de vijf. Zij bergt ook de pretentie in zich, dat Europa de leider onder de continenten is. In de naam Europa is de eigenaardige, stilzwijgende éénheid in de uitgesproken veelheid der europese naties mede tot uitdrukking gebracht.

Door deze aanspraak op de leidersrol en als uitdrukking van een eenheid maakt het nieuwe Europa, dat adaequat is aan de geest zich bekend als de opvolger van het woord Avondland, als drager van een cultuur, die zich meer verbonden weet met de geschiedenis van het christelijke Avondland dan met de voorstellingen van de Antieken.

Pas in de loop van de 19e eeuw en vooral tegen het einde ervan is deze naam Europa van zijn geestelijke betekenis ontdaan en blijft er alleen nog maar het geografisch begrip over, dat bovendien nog behoorlijk geschonden is door de wereldoorlogen.

Een van de belangrijkste inzichten van het boek over de revoluties is dat wij aan het einde van het tijdperk staan, waarin Europa het middelpunt van de geschiedenis is.

Maar hoe vaak dit inzicht ook herhaald wordt, de beslissende consequentie eruit wordt maar zelden getrokken.

Het gaat er niet om op een mechanistische wijze Europa nu op alle gebieden te degraderen en gelijk te maken aan de andere continenten. En het gaat er zeker niet om de europese geschiedenis nu als één onder velen op te vatten, die dan ook nog toevallig allemaal op hetzelfde moment in de wereldgeschiedenis uitmondten.

Het gaat er veeleer om de zo ontstane ene wereld als kind van de europese revoluties te zien.

De wereldoorlogen als laatste van deze revoluties hebben het oude Europa definitief van haar voorrang beroofd en daardoor uitzicht gegeven op een wereld,

waarin geen land meer het middelpunt vormt, een wereld, die, om met Rosenstock's jongste boek "Dienst auf dem Planeten" Stuttgart 1965, te spreken tot planeet geworden is.

Deze afstand van Europa tot planeet is pas langzamerhand door de op elkaar volgende bewerkingen van het boek over de revoluties ook expliciet aan de orde gesteld. Impliciet is hij reeds aanwezig in het boek van 1920, als ook in de eerste uitgave der "Revolutionen".

Voor de eerste keer is hij, zij het ook aarzelend, tot uitdrukking gebracht in de Amerikaanse uitgave en daaruit werd hij overgenomen in de Europese uitgave als een soort inwerking van de Nieuwe Wereld op de Oude.

Hierin ligt wel de bijzondere waarde van het Amerikaanse boek besloten. Dit boek ontstond als "gastgeschenk" van Rosenstock voor dat Amerika, dat hem uit Europa komend, "gastvrij" opgenomen had, zoals de auteur het eens uitdrukte. Voorin plaatst hij als motto een fragment uit Goethe's Nausikaa: "In de tuin van mijn vader, zal de aarde U, verstotene, veel geplaagde man, heel heel vriendelijk ontvangen".

Hij zag zich gedwongen het Europese boek voor Amerika te herschrijven, zodat niet meer in een chronologische volgorde van de pausrevolutie naar de Duitse reformatie, naar de Engelse parlementsrevolutie naar de Franse en uiteindelijk naar de Russische revolutie voortgeschreden wordt.

Er stond aan het einde van het boek niet een Oude wereld, die juist door deze revoluties op drift geraakt was, maar aan het begin ervan stond de Nieuwe wereld, die haar wortels uitstrekt tot onder de aarde in het verleden.

Daarom begint de Amerikaanse versie bij de Russische revolutie. Van hieruit leidt dan de weg terug tot aan de reformatie, dus tot aan de overgang van het Avondland naar Europa. Pas dan wordt Amerika in de traditie van het Avondland ingelijfd doordat er vanaf de pausrevolutie tot aan de Amerikaanse revolutie voortgeschreden wordt.

De zo aangetreden weg leidt niet tot het oude Europa maar tot de Planeet.

Deze uiteenzetting mag velen wat theoretisch voorkomen, in het licht van het aangevoerde bewijsmateriaal in alle uitgaven van de "Revolutionen" is zij dat niet.

Iedere uitgave is ook opnieuw met bewijzen gestaafd, zodat ze alle vier bij elkaar een grote rijkdom aan materiaal bevatten.

De laatste Europese uitgave heeft vele bijzonderheden uit de Amerikaanse versie overgenomen.

Het boek heeft uiteindelijk twee doeleinden:

naast de geboden heroriëntering der geleerden door de wereldoorlogen, moet het einde van de nationale versplintering geschilderd worden.

Europa is niet alleen maar de Oude wereld die tegenover de Nieuwe wereld staat. Hij is tot eenheid gebracht, precies zoals het het geval is met de gehele planeet. Na de ontsparingen van het nationalisme moet de eenheid van Europa weer onder de aandacht gebracht worden. Dat is in de stijl van de geschiedenisbeschrijving van de 19e eeuw niet mogelijk.

Daarom leidt de weg tot beide doeleinden in dezelfde richting: slechts met behulp

van een vernieuwde leer kunnen we met de wereldoorlogen in het reine komen en kan de eenheid van Europa duidelijk gemaakt worden.

De weg tot deze nieuwe aanpak is niet gemakkelijk. Rosenstock's aanzet er toe is kenmerkend voor de vier boeken, die aan deze bespreking ten grondslag liggen.

De moeilijkheden op deze weg heeft de vriend van Rosenstock, Franz Rosenzweig in een brief van 17 nov. 1917 aan Rosenstock onder woorden gebracht.

"Het nieuwe heeft een nieuwe taal nodig, die aanvankelijk vreemd aandoet, een soort terminologie, die geen realiteit bezit.

Het blijft een gigantische opgave om deze terminologie leven en gestalte te schenken. Misschien helpt hier alleen de oorlog, de uiterste noodsituatie om zich te uiten. Pas de dwang om het over te brengen, lost de kale terminologie af en maakt, dat er... sprake van uitgaat. (Franz Rosenzweig, Briefe, Berlin 1935, S 263)

De verschillende uitgaven der revoluties zijn drie pogingen om de inzichten uit de revolutie van de wereldoorlogen ter sprake te brengen. Het komt Rosenstock noodzakelijk voor om drie verschillende aanzetten te maken voor dezelfde stof, omdat hij nooit het tijdsbestek waarbinnen hij schrijft onvermeld laat. Vaak is er sprake van, dat zijn boeken ontstaan aan de nood der tijd en uiterlijk aan dit tijdstip gebonden toch juist daaruit algemene betekenissen verkrijgen. (Vgl. in dit verband het motto uit de europese uitgave aan het einde van dit stuk).

Deze binding aan de tijd bewerkstelligt, dat de lezer veel duidelijker aangesproken wordt dan door academisch opgezette boeken, die zich juist onafhankelijk van de tijd proberen te maken.

De lezer kan zich, daar hij in dezelfde tijd leeft niet aan de oproep ervan onttrekken. Dat komt menigeen ongevoel voor. Maar het is het stimulerende vreemde, het nieuwe.

Nu zal de opzet van het boek in het kort geschetst worden.

De doorslaggevende definitie van een revolutie staat op bladzijde 5:

"Wanneer wij hier in dit boek echter over revolutie spreken dan bedoelen wij alleen maar die revolutie die voor eens en altijd een nieuw levensprincipe in de wereldgeschiedenis heeft willen invoeren".

Andere revoluties, bijv. de amerikaanse, worden er slechts bijgehaald in hun afhankelijkheid van deze grote europese revoluties.

Dat ieder van deze 5 revoluties inderdaad een nieuw levensprincipe heeft willen invoeren wordt in het speciale gedeelte tot in detail aangetoond. Dat slechts deze 5 revoluties aan de definitie voldoen wordt in het theoretische gedeelte aangetoond. Hier wordt ook de eenheid, de onderlinge samenhang van de 5 revoluties bewezen.

De russische revolutie wordt als een revolutie van de namiddag aangemerkt, omdat zij als eerste bewust op touw gezet werd en er aan haar afhankelijkheid van de voorafgaande revoluties steeds herinnerd werd. Waar zich de dragers der re-

volutie vroeger eenzaam waanden in hun strijd tegen de oude ordening, zijn de revolutionairen van Rusland zich bewust de voltooiers van een traditie te zijn. Zij willen zich voor een permanente revolutie inzetten om iedere verdere revolutie onmogelijk te maken.

Pas de russische revolutie heeft Rosenstock's boek mogelijk gemaakt, want die wijst in haar terugblik op alle revoluties.

Door de bewuste daad der revolutie is de gemeenschappelijke traditie der europese revoluties zichtbaar geworden.

Het gevolg van de revoluties is niet willekeurig, noch in de tijd, noch in de ruimte. Het levensprincipe zelf, waarvoor iedere revolutie vecht is afhankelijk van de voorafgaande revolutie'. Dat toont het algemene deel aan.

"Tijd", zegt Rosenstock "is levend ritme voortkomend uit originele ritmen, De tijd is daarom wel is waar nooit vooruit te berekenen, maar vol van responsoria als een onuitputtelijke psalm" (blz. 33).

De revoluties verlopen, nadat ze uitgebroken zijn in een overeenstemmend ritme. Alleen, de tijdsdimensies binnen dit ritme zijn nooit van tevoren te berekenen.

Dit ritme is algemeen bekend bij de franse revolutie in haar heen en weer geslingerd worden tussen de nieuwe vrijheid en een schrikbewind in naam der vrijheid, dat ver achter al het vroegere scheen terug te gaan. Hetzelfde vindt men tussen revolutie en restauratie.

Deze bekende verbanden toont Rosenstock aan voor alle revoluties.

Ook al zijn de revoluties in hun ritmische afloop onderworpen aan de tijd, toch probeert iedere revolutie zich vrij te maken van de tijd, door in te grijpen op het gebied van de kalender.

Hewel ook dit weer een in het oogvallend feit van de franse revolutie is, bewijst Rosenstock dezelfde manier van doen van alle revoluties. Hij laat b.v. in dit verband de betekenis zien van Allerzielen tegenover Allerheiligen als uitgangspunt van de pausevolutie.

Op een vergelijkbare wijze als bij de tijd is iedere revolutie aan de ruimte gebonden. "De revolutie grijpt een rij landschappen en maakt ze tot een voetbank voor hun voeten" (blz. 57) en, vergelijkbaar met het ingrijpen in de kalender wat de tijd betreft, probeert iedere revolutie zich te ontdoen van deze binding aan de ruimte, doordat zij zich een eigen begrip van natie vormt (blz. 59).

Het bewijs voor de revoluties apart wordt nauwkeurig geleverd.

Hier gaat het nu even om de uitkomst.

Niet alleen omdat dit behoort tot de stukken van het boek die ook zonder bewijs direct en intuïtief als zeer verhelderend werken, maar vooral omdat men uit de spanning tussen de opvatting van natie der franse en der russische revolutie goed aflezen kan, hoezeer de omwentelingen van de wereldoorlog werkelijk ingewerkt hebben op ons huidig standpunt, gaan we kort de diverse opvattingen van natie na.

Natie in Italië betekent na de pausevolutie : "de niet staatkundige eenheid,

door de paus geschapen van het Apenijnse schiereiland tegenover het keizerrijk". Natie in Duitsland na de reformatie betekent: "de democratische gelijkheid van alle overheden der duitse natie wat betreft kerkelijke en culturele aangelegenheden tegenover het pausdom en haar keizerlijke beschermheren".

Natie in Engeland na de puriteinse revolutie betekent: "de enkele staat van het vasteland tegenover het Eiland".

Natie in Frankrijk na de franse revolutie betekent: "iedere europese taalgemeenschap met een hoofdstedelijk scholings- en opvoedingscentrum samengebundeld in een unieke zelfstandige staat.

Nationaliteiten in de sowjetunie betekent: "iedere economische provincie, die door de reactionaire traditie door ze onder de betovering te houden van een bijzondere naam, in noodlijdende omstandigheden verkeert". blz. 66.

Het hierdoor verkregen inzicht wordt op bladzijde 67 nog nader geadstrueerd.

"In Rusland echter wordt een nieuw ... begrip natie voorbereid, niet als een facet van de kerk, niet als drager van de staat verschijnt deze natie, maar als opvoedingsgemeenschap binnen de wereldsamenleving en wereldeconomie".

Echter, de revoluties in hun verband tot tijd en ruimte voegen zich nog niet tot één noodzakelijk organisch geheel samen. Zonder de innerlijke afhankelijkheid van alle revoluties aangetoond te hebben, is hun afhankelijkheid van tijd en ruimte die altijd geldt, onvoldoende grond om ze niet langer te zien in hun wederzijdse isolering.

Daarom moet de vervlechting van de revolutie onderling hier nog nader aan de orde komen.

Iedere revolutie zet zich tegen de voorafgaande af, omdat zij een nieuwe taal spreekt, die onbegrijpelijk is voor alles wat aan de revolutie voorafging.

Zo kon Karel V Luthers rechtvaardiging door zich te beroepen op zijn geweten niet begrijpen.

De duur van deze tweespalt tussen oud en nieuw, de periode, waarin beide kanten elkaar niet verstaan, geeft de lengte van de eerste crisis der revolutie aan.

Met het eerste gemeenschappelijke woord is die ten einde.

Uit dit steeds nieuw opborrelen der taal ontstaat een rijkdom aan namen voor de revolutionaire gebeurtenis. Deze rijkdom blaast niet de eenheid der revolutie op, in tegendeel ze kit ze te samen. "Opdat een gebeurtenis op verschillende tijdstippen hetzelfde kan betekenen in de geschiedenis, mag hij alle tijden niet dezelfde naam dragen".

De revolutie móet een nieuwe taal spreken, omdat zij met de oude ordening wil breken. Zij moet het ook, omdat zij alle mensen aan wil spreken en de taal van de oude ordening haar dit niet toestaat.

Iedere revolutie immers claimt, omdat zij een nieuw levensprincipe wil invoeren recht op totaliteit.

Ook al wordt niet geheel Europa in de wilde kolk van de uitbarsting van een revolutie meegesleurd, toch breidt zich het nieuwe levensprincipe, dat zich wil handhaven, na zijn eerste gebleken waarheid tot alle naties uit.

Weer is dit feit aan de hand van de franse revolutie algemeen bekend en het

is er Rosenstock alles aan gelegen om te bewijzen, dat dit voor alle revoluties geldt.

Terwijl nu het nieuwe levensprincipe zich doorzet, brengt het, waar het misbruikt wordt, reeds het letsel aan, dat tot de eerstvolgende revolutie zal leiden. Tegen de pausrevolutie rebelleert de reformatie, tegen het misbruik van de reformatie in Engeland komen de puriteinen in opstand.

Tenslotte richt het land van de revolutie nog een bolwerk op tegen het in de greep geraken van de eerstvolgende revolutie: Italië blijft immuun voor de reformatie, Duitsland voor het engelse parlementarisme, Engeland voor de parolen van de franse revolutie en tenslotte Frankrijk en Amerika voor de russische revolutie.

Op deze manier is de voortgang van de revolutie en hun wederzijdse afhankelijkheid aangetoond. Het meest achtergebleven land (het land waarin het levensprincipe van de voorafgaande revolutie slechts misvormd binnengedrongen is) wordt drager van de nieuwe revolutie. Het land van de vorige revolutie moet nu conservatief worden, opdat niet alles in de maalstroom van de omwenteling weggespoeld zal worden. De russische revolutie heeft getracht de geschiedenis te herschrijven tot een geschiedenis van de klassenstrijd. Dat heeft tot aberraties geleid. Desondanks bevat het een kern van waarheid.

Bij deze kern knoopt Rosenstock aan en hij bewijst aan de hand van de wapenschild-ordering van de saksenspiegel, hoe de revolutie alle schilden van het le rijksleger op de rij af aangetast en bevrijd heeft.

Deze schilden kunnen immers aangemerkt worden als 'de klassen' in de revoluties. Iedere klasse wordt eens revolutionair-rijp. Iedere klasse treedt eenmaal in het centrum der geschiedenis en eist haar vrijheid op.

Zijn alle revoluties in hun pretentie totalitair, zij stemmen ook hierin allen overeen, dat zij de vrijheid op het schild verheffen. Niet de franse revolutie had dat pas als doel!

Het is binnen dit bestek onmogelijk de inhoud van het speciale deel weer te geven. Aan de hand van vele details wordt van iedere revolutie een totaalbeeld ontworpen. Er wordt gepoogd de taal der revolutie te vertalen, er zorg voor te dragen, dat zij vandaag aanspreekt, zonder het eigen karakter te verstikken door het een gedwongen moderne terminologie op te leggen.

Gemakkelijk komt de vraag op, hoe kan dit boek pretenderen de totale europese geschiedenis aan de orde te stellen. Vanzelfsprekend is de geschiedenis niet tot in detail behandeld. Maar de richting, waarin gewerkt moet worden, wordt aangegeven. De pretentie wordt gevoerd, dat er een raamwerk ontworpen is, waarbinnen alle details een zinvolle plaats kunnen krijgen. Het motto brengt dit nog eens tot uiting.

"Er zijn in het leven van alles wat er leeft ogenblikken, waarin de waarheid gesproken wordt. Men behoeft dus misschien niets over wat er leeft te zeggen. Men behoeft slechts het moment, waarop het zelf spreekt waar te nemen".

"De dialoog uit deze monologen houd ik voor de gehele waarheid" (Franz Rosenzweig, An Eugen Rosenstock, 1916, Briefe S, 712).

Zulke ogenblikken der waarheid zijn de revoluties en een boekstaving van die dialoog uit zulke monologen wil het boek "Die europäischen Revolutionen und der Charakter der Nationen" zijn.

Nadere inlichtingen over de werken van Eugen Rosenstock-Huëssy en bestellingen van boeken van zijn hand bij : Argo Books Inc., Pijperstraat 20, Heemskerk.

* * * * *

INLEIDING.

Tijdens de Didactiek-conferenties van de V. G. N. in de afgelopen jaren is herhaaldelijk gepleit voor het gaan ondernemen van empirisch onderzoek op toetsing van doelstellingen, effectiviteit van didactische werkwijzen enz. Het doet me veel plezier te kunnen melden dat dergelijk onderzoek nu, door de welwillendheid van de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs, mogelijk is geworden in haar project 089 dat betrekking heeft op "De ontwikkeling van een onderwijsleerpakket voor geschiedenis ten behoeve van de didactische aansluiting tussen basis- en voortgezet onderwijs".

Omdat het belangrijk is als er rond dergelijk onderzoek een zo groot mogelijke openheid is, zodat kritisch meedenken mogelijk blijft, laat ik hieronder, ter nadere informatie van de V. G. N. -leden, wat gegevens volgen over dit onderzoek. Wellicht is er later nog eens gelegenheid om op afzonderlijke aspecten van het onderzoek wat dieper in te gaan.

DE ONTWIKKELING VAN EEN ONDERWIJSLEERPAKKET VOOR GESCHIEDENIS TEN BEHOEVE VAN DE DIDACTISCHE AANSLUITING TUSSEN BASIS- EN VOORTGEZET ONDER- WIJS.

Project 089 van de Stichting
voor Onderzoek van het Onderwijs

1. Doelstellingen van het onderzoek.

Het onderzoek heeft tot doel:

- 1.1 Een theorie over het onderwijs in de sociale vakken aardrijkskunde, geschiedenis en maatschappijleer, in het bijzonder geschiedenis, op zijn hanteerbaarheid in het onderwijs te toetsen. Deze theorie breekt

met de gedachte dat in een leerplan voor de sociale vakken uitgegaan moet worden van - traditioneel aanvaarde - leerstof. Hij noemt daarentegen de doelstellingen, die met het onderwijs in de sociale vakken bereikt zouden moeten worden en geeft richtlijnen voor een longitudinale leerstofplanning, gericht op het bereiken van deze doelstellingen.

- 1.2 Te toetsen in hoeverre en onder welke voorwaarden - t. a. v. beginsituatie van de leerlingen; aard en vormgeving van de doelstellingen; de samenhang tussen leerstofkeuze en - ordening, didactische werkwijzen en leerwijzen van de leerlingen - het door Prof. Van Gelder ontwikkelde didactische model bruikbaar is voor empirische leerplanontwikkeling (vgl. zijn artikel "Nieuwe modellen voor leerplanontwikkeling" in "Vernieuwing van Opvoeding en Onderwijs", 26e jrg., 1967-68, april 1 1968, blz. 362 en het proefschrift van Dr. W. J. Brandenburg: De modernisering van het wiskunde-onderwijs, Groningen: Wolters-Noordhoff, 1968).
- 1.3. Te onderzoeken aan welke voorwaarden t. a. v. differentiatie het onderwijs in de sociale vakken, in het bijzonder geschiedenis, moet voldoen om "brugonderwijs" tussen basis- en voortgezet onderwijs mogelijk te maken.

2. Aard en Fasering van het onderzoek

- 2.1. Het onderzoek is een zogenaamd voorwaardenonderzoek. Het is dus een poging om in een geleid en tevoren doordacht innovatieproces na te gaan onder welke voorwaarden een nieuw leerplan, dat vorm heeft gekregen in een onderwijsleerpakket (een pakket van middelen om te onderwijzen en te leren in een bepaald leerstofgebied volgens een tevoren vastgelegd plan en ter bereiking van tevoren vastgelegde en getoetste doelstellingen), kan gaan functioneren in de scholen.
- 2.2. Het onderzoek valt daarom uiteen in drie fasen:
 - 2.2.1 De eerste fase duurt van 1 augustus 1968 tot 1 april 1969 en heeft tot doel:
 1. organisatie van het onderzoek;
 2. documentatie en literatuurstudie;
 3. theorievorming;
 4. ontwerpen van een onderzoeksmodel, waarin zo nauwkeurig mogelijk wordt uiteengezet wat men precies gaat onderzoeken en welk empirisch materiaal dus verzameld moet worden.
 - 2.2.2 De tweede fase, die duurt van 1 april 1969 tot 1 juli 1970 geeft gelegenheid tot het uitvoeren van een exploratie-onderzoek, waarin door het uitproberen van alternatieve methoden en technieken van onderzoek getracht wordt tot een zo sluitend mogelijk onderzoeksmodel te komen en waarin met behulp van dat empirisch onderzoek de hypothesen worden opgesteld, die uit de gevormde theorie kunnen worden afgeleid.

- 2.3 De derde fase duurt van 1 juli 1970 tot 1 januari 1973 en omvat het toetsings-onderzoek, waarin de in de eerste fase gevormde en in de tweede fase gecorrigeerde en in hypothesen uiteengelegde theorie, wordt getoetst.
- 2.4. Zowel tijdens het exploratie- als voor het toetsings-onderzoek worden, met medewerking van scholen en docenten in verschillende delen van het land, experimenten georganiseerd om het benodigde empirische materiaal te verzamelen.

3. Organisatie van het project.

- 3.1 Het project wordt voor de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs onder supervisie van Prof. Dr. L. van Gelder uitgevoerd door de Afdeling Schoolpedagogiek en Onderwijskunde van het Pedagogisch Instituut te Groningen.
- 3.2 Daartoe is binnen het instituut een project-groep gevormd die bestaat uit de stafleden van de afdeling. In deze projectgroep gaat ook meewerken een medewerker van het Nutsseminarium voor Pedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam, Drs. N. Deen, met het oog op coördinatie van het leerplanonderzoek in Amsterdam en Groningen. Tevens neemt aan het werk van deze projectgroep deel de heer O. Poletiek, historicus, leraar aan het Leeghwaterlyceum te Amsterdam-Noord.
- 3.3 Het onderzoek wordt uitgevoerd door een uitvoeringsgroep, bestaande uit de projectleider en 4 assistenten, te weten 2 studenten geschiedenis en 2 pedagogiek. De administratie wordt verzorgd door mej. E. M. Wilbrink.
- 3.4. Voor de ontwikkeling van de op basis van de opgestelde theorie over het onderwijs in de sociale vakken, in het bijzonder geschiedenis, gewenste leer- en hulpmiddelen, wordt een productiegroep gevormd, waarin docenten uit het basis- en het voortgezet onderwijs gaan samenwerken.

CONFERENTIE OVER DE VAARDIGHEDEN.

WEER: WAT ZIJN DE DOELSTELLINGEN ?

Een geslaagde conferentie, door de didactiekcommissie op de Pietersberg georganiseerd, die aan de bedoelingen heeft beantwoord. Geslaagd, inderdaad; voortreffelijk georganiseerd met veel ruimte voor discussie, met slechts één vergissing, door inspecteur Brants omstreeks middernacht gesignaleerd en welke we met het habijt van 'n zuster van liefde willen bedekken; maar beantwoordend aan de bedoelingen? Bouwstenen aandragen, zei didactiek-

commissie-voorzitter De Wolff, voor bijv. de commissie die de vorm van het toekomstige eindexamen in onderzoek heeft; sommige discussiegroepen hadden inderdaad leden daarvan in hun midden, maar of die met bouwstenen beladen naar huis zijn gegaan? Als collega Bosch ons op het hart drukt, bij de discussies uit te gaan van een droombeeld, dat eens werkelijkheid zal worden, klinkt dat heel fraai; maar in de discussies blijkt dan spoedig, dat er geen collectieve droom gedroomd wordt en dat er ook veel opvattingen van de toekomstige werkelijkheid bestaan. Als we dan alles over ons heen hebben laten komen en de Pietersberg afsloffen, bekruipt ons de vraag, of aan De Wolffs' eis: "geen kreten, maar onderzoek", op deze didaktiekconferentie wel geheel is voldaan?

Pas in de plenaire discussie op zaterdagochtend kon door collega W. J. A. van den Berg (terecht, dacht ik) de prealabele kwestie gesteld worden: is het aanbrenge van vaardigheden doel of middel?

Daarop verliep vervolgens de discussie nogal mat en volgde het ene rapport over vaardigheid zus op het andere verslagje over vaardigheid zo, totdat de conferentie-voorzitter deze vraag aan de orde liet komen. Waarop naar mijn mening de discussie pas met recht interessant werd door de opmerking van collega A. P. Dijkstra, dat de des anderen daags bediscussieerde vaardigheden uit het Doelstellingenrapport niet specifiek zijn voor het geschiedenisonderwijs: zodat er opnieuw critiek kon worden geuit op de aandacht, in dat fameuze rapport aan de vaardigheden besteed, maar ook op de wijze waarop het Doelstellingenrapport tot dusverre aan de orde is gesteld. Want, zo werd betoogd: vaardigheden hebben met doelstellingen niets te maken, vaardigheden kunnen geen doel op zichzelf zijn. Immers: in de "wandelingen" en in de tafelgesprekken heb ik bij menige congresganger de vrees kunnen constateren, dat wanneer wij werkelijk tamboeren op vaardigheden, die ook bij menig ander vak aangeleerd kunnen worden (slechts een enkele vaardigheid uit het Rapport is specifiek voor de geschiedenis), zonder de ogen van ieder die het aangaat te openen voor de geheel eigen doeleinden van het geschiedenisonderricht, we wel eens van de regen in de drop zouden kunnen komen en vervolgens van de wal in de sloot. Die het aangaan zijn dan zowel de Lochemclubs als de ouders en zelfs de leerlingen, wier professor Hugenholtz blijkens zijn lezing ter middagzitting ook het Doelstellingenrapport onder de ogen wenst te zien gebracht.

Er schijnt ontzettend veel gedaan te worden aan klasse- en groepsdiscussies, aan rollenspel, aan gericht bibliotheekbezoek en wat dies allemaal meer zij, zodat het nauwelijks nodig schijnt nog over al die nieuwe technieken te spreken, tenminste voor de omstreeks honderd conferentiegangers. Ik heb althans genoeg gehoord om volle lerarenkamers enkele malen te doen daveren van het lachen. Niemand durft nog te zeggen bijna, dat hij zo graag en zo boeiend vertelt. Ja, die ene dan, die bekende dat hij alleen nog vertelt als hij héél moe is, zoals toen hij "die sloot sherry daags tevoren had gedronken" en toen hij de klas inkwam dacht: "nou, in 's hemels naam vertellen dan maar, daar gaat-ie dan, Columbus". Ik klamp me bij al die verhalen over vernieuwing en zo al maar vast aan de uitspraak van 'n collega, enkele jaren geleden, die zei dat ik

er 'n pluriforme didactiek op nahield. Voorzitter De Wolff sprak die troostende term gelukkig ook uit aan het slot der conferentie, zodat ieder die na zulke dagen troost nodig had, toch opgebeurd kon heengaan. Tenzij hij zich reeds anderszins had gewapend tegen 'n dreigend minderwaardigheidsgevoelen zoals de collega die, doelend op de staaltjes van vernieuwingsdrift waarvan hij kennelijk wakker had gelegen, me aan 't ontbijt in 't oor fluisterde: "ze liegen!"

Natuurlijk zou ik om de sfeer te typeren nog kunnen vermelden, dat Kees Canters' conversatie uit bon-mots bestond en dat de tot dusver nog niet genoemde (hoe is 't mogelijk) ex-voorzitter doch desondanks toch altijd aanwezige Maarssen (aanwezigheid van ex-functionarissen schijnt 'n uitzondering) iets over het abstracte rund uit het biologieboek beweerde, dat zich in de koe, die je dan ziet staan, voltrekt; maar ik weet niet meer in welk verband hij die koe op 't tapijt bracht.

Tenslotte: de mededelingen van V. G. N. -voorzitter De Ruyter en conferentie-voorzitter De Wolff zullen wel op 'n andere plaats in druk verschijnen, evenals, naar ik hoop, de inleiding van prof. dr. F. W. N. Hugenholtz. Waarnaar zij verwezen.

C. L. A. Daniëls.

Zie ook pag. 243 "American Host Program"
door C. L. A. Daniëls.

VOORLICHTING OVER DE VERENIGDE STATEN VAN AMERIKA

In 1955 richtte een aantal docenten aan Engelse universiteiten The British Association for American Studies (BAAS) op. De opzet was: de geschiedenis, regeringsvorm, politiek, economie, sociologie, geografie en literatuur van de Verenigde Staten te bestuderen. Wie daarvoor belangstelling had kon lid worden. De organisatie, die strikte neutraliteit betracht op religieus en politiek terrein, heeft in de loop der jaren een aantal bibliografieën: Books on America, het licht doen zien, met de bedoeling: bibliotheken, scholen, universiteiten en andere instellingen van hoger onderwijs te adviseren bij de aankoop van boeken betreffende de Verenigde Staten, waarbij Howard Temperley, verbonden aan de School of English and American Studies University of East Anglia, Norwich, als hoofdredacteur optrad. De nummers 1, 2, 3, 4, 5 en 6 - waarvan hieronder een korte bespreking volgt - worden belangstellende collega's op aanvraag gratis toegezonden door:

United States Information Service
Culturele afdeling
Korte Voorhout 2,
's Gravenhage.

1. Helen Morris (Homerton College, Cambridge), Books on America for Teenagers, 1967². Nederlandse leraren kunnen er waarschijnlijk weinig profijt uit trekken voor hun onderwijs. Zij mogen er wel jaloers op zijn: waarom is er nog steeds geen verantwoord overzicht van jeugdliteratuur betreffende ons eigen land, vooral betreffende de geschiedenis van ons eigen land?
2. John Roberts (The High School, Newcastle, Staffs) - J. R. Parish (department of History, University of Glasgow), Books on America for sixth Formers, 1967². Bijna de helft van de inhoud bestaat uit werken betreffende de Amerikaanse geschiedenis, vanaf het koloniale tijdperk tot en met de Tweede Wereldoorlog.
3. J. R. Pole (Churchill College, Cambridge), Books on America: American History, 1968². Er staan tien hoofdstukken in het boekje: General Histories and Essays in Interpretation; The Colonial Period; The Revolution and the Making of the Nation; The Westward Movement; The Coming of Democracy; The Civil War and Reconstruction; Reform Movements in the Industrial Era; Immigration; America Since 1918; Constitutional and Administrative History.
4. Eric Mottram (King's College, University of London), Books on America: American literature, 1968². De inhoud kan het persoonlijk interesse van de leraar hebben.
5. A. W. Coats (Department of Economic History University of Nottingham) - Gerald Manners (Department of Geography University College of Swansea), Books on America: American Economic History and Geography, 1967². Het deel van de inhoud is gewijd aan boeken over de economische geschiedenis van de Verenigde Staten. Daarbij zijn ook opgenomen: Discussion Pamphlets: boekjes van ruim honderd bladzijden over bepaalde economische problemen in de Amerikaanse geschiedenis. Na een algemene inleiding wordt het probleem dat aan de orde is van verschillende standpunten uit belicht. Scholieren van het voortgezet onderwijs worden verondersteld aan de hand van het gegeven materiaal en onder leiding van hun docenten hierover te discussiëren.
6. R. H. Pear (Department of Politics University of Nottingham) - D. G. Mac Rae (Department of Sociology London School of Economics), Books on America: American Government Politics and Sociology, 1968². De historische ontwikkeling van de Amerikaanse staatsinrichting en de maatschappij staan hier op de voorgrond.

P. A. M. Geurts.

* * * * *

A C T U A L I A

P. A. M. GEURTS.

ROTTERDAM, EEN VOORBEELD.

Te Rotterdam is opgericht: Jeugdcommissie van "Roterodamum" (p. a. Gemeentearchief, Mathenesserlaan 315, Rotterdam-3) waarin participeren: Het Historisch Genootschap "Roterodamum", de Nederlandse Jeugdbond ter Bestudering van de Geschiedenis, het Gemeentearchief, het Historisch Museum, het Maritiem Museum "Prins Hendrik", het Museum Boymans - van Beuningen, het Museum voor Land- en Volkenkunde, de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland, werkgroep "De Nieuwe Maas", Centrale Schoolrecreatiecommissie van de Rotterdamse Stichting voor de Lichamelijke Opvoeding. Volgens de onder de jeugd verspreide folder, die gelegenheid biedt zich op te geven voor verschillende activiteiten en zelf suggesties in die richting te doen, stelt de commissie zich ten doel:

1. Jongeren meer mogelijkheden bieden om zich te verdiepen in de geschiedenis, dat kan zijn, politieke geschiedenis, maar b.v. ook kunstgeschiedenis, Rotterdamse - of wereldgeschiedenis, middeleeuwen of 1968, kortom: bijna elk onderwerp is mogelijk.
2. De gelegenheid geven zelf werkzaam te zijn op geschiedenisgebied.
3. Komen tot een nauwe samenwerking tussen Roterodamum en de N. J. B. G.

Op het programma staan:

1. Historische instuif.
2. Historische speurtocht.
3. Samen (bv. de klas of een N. J. B. G. -groep) een onderwerp bestuderen. Dit kan leiden tot een discussie, werkstuk, artikel, tentoonstelling enz.
4. Kursus oud schrift. Voor wie graag zelf oude stukken willen lezen.
5. Kursus archeologie. Voor wie belang stelt in bodemvondsten.
6. Kursus geschiedenis van Rotterdam.

Een navolgenswaardig voorbeeld !

* * * * *

HISTORICUS, GEEN PROFEET :

Op 31 augustus publiceerde Elseviers Weekblad een interview met Arnold Toynbee dat kennelijk vóór 21 augustus was afgenomen.

EW - Kan men werkelijk zeggen dat Rusland niet langer een offensieve en dominerende mogendheid is?

Toynbee - Ja, en het is frappant te zien hoe Rusland hand over hand de greep verslapt op de Europese landen en die van het Oostblok. Militair kan het zich natuurlijk nog geducht weren, zoals in 1956 in Hongarije bleek. Maar psychologisch gezien is de situatie grondig gewijzigd.

* * * * *

R E C E N S I E S

Th. Luyksen en H. W. J. Volmuller, *Geschiedenis van Nederland van België (Oosthoeks Lexicons)*, A. Oosthoek's Uitgeversmij N. V. Utrecht, 1968, 2 dln 396 blz., f. 19.50.

Een vaderlandse geschiedenis van duidelijk grootnederlandse opzet, alfabetisch gerangschikt volgens trefwoorden. Een bijzonder nuttig naslagwerk voor de geschiedenis-bibliotheek, die de leerlingen ten dienst moet staan om zich op eigen gelegenheid in de geschiedenis te verdiepen, niet het minst vanwege de spotprenten en beeldstatistieken onder de vele illustraties, die bijzonder instructief zijn.

P. A. M. Geurts.

Geschiedenis van Friesland, onder redactie van Ds. J. J. Kalma, Drs. J. J. Spahr van der Hoek, Mr. K. de Vries, Drukkerij en Uitgeverij Laverman N. V. Drachten 1968.

Het karakter van dit werk wordt door de redacteurs ervan als volgt omschreven: "een handboek: een wetenschappelijke samenvatting gebaseerd op bestaande literatuur. Er zijn overigens ook heel wat resultaten van nieuw onderzoek in verwerkt". De prehistorie en de geschiedenis tot + 900 zijn chronologisch behandeld. Daarna wordt het werk thematisch van opzet. Uit de periode 900 - 1500 worden het politieke, het juridische, het waterstaatkundige, het economische en het religieuze aspect belicht. De 16e

eeuw wordt van twee zijden benaderd: de staatkundige en de kerkelijke ontwikkeling. De Unieperiode 1579 - 1795 en de anderhalve eeuw daarna worden onder politiek, economisch, sociaal en religieus opzicht behandeld.

Wie intussen meent het cultureel aspect te missen komt aan het slot althans enigszins aan zijn trekken: drie medewerkers - van in totaal twintig - geven daar een overzicht van Friesland door de eeuwen heen, respectievelijk vanuit sociaal-geografisch, cultureel en historiografisch oogpunt.

Het werk werd geschreven in de periode 1963 - 1966, de bibliografie is bijgewerkt tot 1967. Wanneer de drie redacteuren als een soort verontschuldiging te kennen geven, dat terwille van de leesbaarheid de voetnoten bijzonder beperkt zijn gehouden, maken zij dat gemis ruimschoots goed door de bibliografieën - in het begin een algemene, na elk hoofdstuk een meer gedetailleerde.

Het bestuur van de Fryske Akademy heeft de redacteuren voor dit standaardwerk van Frieslands geschiedenis aangewezen. Deze instelling gaf tegelijk een vertelboek uit, dat aansluit bij het handboek en de inhoud daarvan moet populariseren: "Fan Fryslâns Forline" - het 326ste werk dat de Fryske Akademy deed verschijnen. Dit wil geenszins zeggen, dat deze geschiedenis van Friesland dóór Friezen alleen vóór Friezen bedoeld zou zijn. Ieder die zich beroepshalve met de vaderlandse geschiedenis bezig houdt - dus elke geschiedenisleraar - komt de Friezen voortdurend tegen. Genoemd boek is voor zijn huis- of schoolbibliotheek een kostbare en bijzonder fraaie aanwinst.

P. A. G. Geurts.

VERSLAG VAN HET SEMINARIUM VOOR JONGE LERAREN 19 - 22 DECEMBER 1967 TE LAREN.

De meeste van de rond vijftien deelnemers aan dit door de didaktiekcommissie van de V. G. N. voor de tweede maal georganiseerde seminarium zullen wel niet bijzonder tevreden zijn geweest met de door hen in de lessen gebruikte methoden en systemen; een gunstige uitgangssituatie dus voor de hoognodige onderwijsvernieuwing. Nu plegen jonge leraren uit gebrek aan praktische ervaring of wegens nog niet teleurgesteld idealisme veel aandacht te schenken aan de theoretische achtergronden van het onderwijs. Het was dan ook logisch, de reeks bijeenkomsten te beginnen met een overweging van de doeleinden, die het onderwijs in de geschiedenis nastreeft.

Het hierover inleidende referaat van drs. A. H. v. d. Berg nam het rapport van de doelstellingencommissie tot uitgangspunt. Wellicht waren enkele

deelnemers teleurgesteld over de beperking, die spreker aldus in acht nam; hij stelde slechts de doorvoering van de in het rapport genoemde doelstellingen aan de orde, niet de doelstellingen en het rapport zelf. In de groepsdiscussies werd deze beperking echter als verantwoord ervaren; de oeverloze discussie werd er door ingedamd. Helaas kwam reeds op deze eerste middag een storende fout in de organisatie te voorschijn. Men had wegens organisatorische moeilijkheden verzuimd, de deelnemers tevoren het rapport en andere voorbereidende stukken toe te zenden. Onvoldoende preparatie maakte dit gesprek dan ook minder vruchtbaar dan het had kunnen zijn.

Op de avond van deze eerste dag maakte de theorie plaats voor de praktijk van stofkeuze en stofindeling. Drs. N. J. Maarsen stelde een zevental stellingen ter discussie. Voorstander van strikte planning en chronologische behandeling van de stof werd deze spreker geconfronteerd met felle kritiek van aanhangers der thematische methode. Brandpunt dezer controverse bleek spoedig de behandeling van de historische ontwikkeling, die in de laatste methode onvoldoende tot zijn recht zou komen. Hiermee was een 's middags nauwelijks besproken doelstelling van het onderwijs in de geschiedenis aange-roerd, zodat men de afwezigheid van drs. v. d. Berg betreurde. Deze afwezigheid was slechts een voorbeeld van een algemene tekortkoming van dit seminarium; het ware te wensen, dat een volgend keer alle inleiders gedurende de volle vier dagen aanwezig zouden zijn. Daartoe zouden deze deskundigen gedeeltelijk moeten worden vrijgesteld van hun lestaak ten behoeve van cursussen als deze te Laren, hetgeen niet alleen door de V. G. N. wordt bepleit.

De inleiding van drs. Maarsen intussen wees de richting, waarin het seminarium zou gaan. Wanneer de gehele geschiedenis moet worden behandeld, leidt de toepassing van de semi-concentrische methode in de laagste drie klassen van HAVO en VWO tot verschraling. De thematische methode, mogelijk gepaard gaande met een minder strikte planning, kan uitkomst bieden; ook op deze wijze kan de historische ontwikkeling worden aangetoond.

Tot geen andere conclusie kwamen vele deelnemers donderdags (21 dec.) naar aanleiding van de opmerkingen van drs. G. L. Hey over methodiek. Hierbij werd enige preparatie uit bestaande leerboeken zeer gemist, terwijl de spreker niet op de hoogte was van de discussies, die dit seminarium reeds zover in de richting van de thematische methode hadden gevoerd.

In een niet zeer sfeervolle omgeving te Amsterdam aanhoorden de jonge leraren als slot op vrijdagmiddag (22 dec.) inspecteur dr. J. L. P. Brants, die sprak over het eindexamen in de geschiedenis. Hierbij werd het nieuwe leerplan voor de rijksscholen HAVO en VWO toegelicht.

Een zeer geschikte afsluiting van het seminarium, want dit leerplan laat voor toepassing van de thematische methode alle vrijheid: voor alle leerjaren schrijft het de behandeling voor van onderwerpen uit de diverse tijdvakken,

zonder de eis van inzicht in het verloop der historische ontwikkeling te laten vallen. Tevens wordt "het leren gebruiken van hulpmiddelen om historische informatie te verkrijgen" voorgeschreven.

Met deze hulpmiddelen en hun toepassing hadden de deelnemers reeds 's woensdags (20 december) kennism gemaakt tijdens de uiteenzettingen over zelfwerkzaamheid van pater drs. P.H.F. Gieles. Velen onzer zullen erkennen, dat het onmogelijk is, de leerlingen les aan les 50 minuten lang te boeien alleen door het gesproken woord. Hiervan uitgaande zette spreker uiteen, hoe hij zijn pupillen vanaf de eerste klas leert, zelf kleine opstellen, samenvattingen, uittreksels te maken, vooral ook, zelf teksten te lezen en begrijpen met behulp van woordenboeken, encyclopedie, atlassen en andere naslagwerken, aan de hand van kleine monografieën en niet te vergeten door middel van een overvloed van stencils, blauwdrukken en fotocopies uit zijn naar ons bleek bijna legendarische "ladenkast". Iedere leerling heeft in dit systeem de keuze uit onderwerpen, die illustratief zijn voor de op dat moment in de klas behandelde periode uit de geschiedenis. Overigens bestudeert de leerling zelf de betreffende bladzijden uit het leerboek, zodat de mondelinge behandeling door de leraar niet meer dan een kwartier in beslag neemt. Wel moet het leerboek dan aan hoge eisen beantwoorden; het dient vooral leesboek te zijn, zodat het kind zich in de stof kan inleven. Van alle vlees ondane feitskeletten zijn dus onbruikbaar, ook al verschuilen zij zich achter de naam "overzicht". Ook hier rees weer de vraag: heeft de keuze uit de stof geen lacunes tengevolge in het inzicht in het historisch verloop? Het was wel het probleem, dat dit seminarium beheerste. Een praktische moeilijkheid ten aanzien van de zelfwerkzaamheid is natuurlijk de aanschaf van de bovengenoemde en in pater Gieles' lokaal blijkbaar rijkelijk aanwezige hulpmiddelen. Gelukkig vernamen de deelnemers van inspecteur Brants, dat het nieuwe leerplan de zelfwerkzaamheid van de leerling eist; men mag dus aannemen, dat de directeuren en rektoren van rijkswege financieel in staat worden gesteld, hun geschiedenisleraren van leermiddelen te voorzien, zoals zij de reageerbuisjes der scheikunde-leraren betalen.

Het "uitje" tijdens dit seminarium gold het Instituut voor Prae- en Protohistorie van de Amsterdamse Universiteit. De directeur-hoogleraar dr. W. Glasbergen vertelde op boeiende en gemoedelijke wijze over de werkwijze van zijn Instituut. Ten aanzien van de behandeling van de prehistorische periode op de middelbare school gaf prof. Glasbergen uiting aan zijn verbazing over uiteraard tot mislukken gedoemde podingen van vele leerboeken, de gehele prehistorie in kort bestek aan de orde te stellen. Hij bepleitte de keuze van een thema aan de hand van bijvoorbeeld plaatselijke archeologische vondsten; een pleit, dat zowel de voorstanders van de thematische methode als muziek in de oren klonk, als die van de zelfwerkzaamheid het perspectief bood op onvermoede mogelijkheden. Een met lichtbeelden geïllustreerde voordracht over het archeologisch onderzoek naar de Romeinse castella te

Valkenburg (Z. H.) stond voor deze werkwijze model. Aan de hand van dit thema vernamen de deelnemers over Claudius' veroveringsplannen in Brittannië (43 n. C.), de mislukte planning van de Elbe als rijksgrens, de stormloop der Germanen, op de Rijn. Een dergelijke behandeling mag vele zaken van de keizertijd achterwege laten, maar vormt geen onoverzichtelijk-groot complex van feiten.

Na de laatste voordracht van dr. Brants verlangden de vermoeide deelnemers naar de kerstboom; de dankwoorden over en weer werden er door bekort, ook onderling, hoewel niet het minst belangrijke aspect van het seminarium zonder twijfel het onderlinge contact was. Nergens kan men meer ideeën opdoen dan in het gesprek achter een glas met soortgenoten die met dezelfde moeilijkheden kampen. Voor het openen van deze mogelijkheid en het wijzen van vele nieuwe wegen waren de deelnemers hulde verschuldigd aan de organisatoren.

Arnhem.

G. F. M. van Rooy
H. M. G. Schrijnemakers.

* * * * *

AMERICAN HOST PROGRAM

OOK IETS VOOR ONS .

Voor de tweede maal heb ik deze zomer 5 weken in de Verenigde Staten doorgebracht en dus hoorde ik voor de tweede keer directeur Tom Murphy in zijn slottoespraakje vragen, de aandacht te vestigen op het American Host Program in die lerarenbladen, welke in ons bereik zijn. Aan dit verzoek voldoe ik hier, omdat ik ervan overtuigd ben, dat zich in het American Host Program een unieke gelegenheid aanbiedt om ervaring en kennis op te doen "inside U. S. A.". De deelnemers aan het program gaan per K. L. M. -chartervlucht naar New York, 'n vliegtuig vol Engelse, Franse, Zweedse, Duitse, Nederlandse onderwijzsmensen. Daar verblijven ze twee dagen, drie nachten in 'n hotel op Broadway vlakbij Lincoln-centre (theaterbezoek.) en brengen dan twee maal twee weken door bij Amerikaanse families, die zich bereid verklaard hebben 'n Europese gast (of 'n echtpaar) te logeren te hebben. Ook bestaat de mogelijkheid, één week van de vier 'n summer-seminar te volgen op 'n goed College. Naar gelang men zelf gekozen (en betaald.) heeft, worden de families uitgezocht in het Verre Westen, Midden-Westen of in het Noordoosten der Ver. Staten. Dit alles speelt zich in de zomervacantie af. De bedoeling is niet, een goedkope vakantie in Amerika aan te bieden (er zijn misschien goedkopere sightseeing-trips), maar wel om, via de gastfamilies, land en volk meer dan oppervlakkig te leren kennen.

'n Ander propagandistisch doel dan het kweken van wederzijds begrip door het leggen van persoonlijk contact is er niet bij: men kan bij 'n republikeinse

familie terechtkomen of bij 'n Mac Carthy-ist, bij Quakers of Methodisten, bij 'n wiskunde-professor of in 'n zakenmilieu; maar steeds is het , zo leert de ervaring, interessant.

Ik ben graag tot nadere inlichtingen bereid, maar deze worden ook verstrekt, evenals aanvraagformulieren, door het Nederland -Amerika -Instituut, Museumplein 4, Amsterdam. Liefst vóór 15 november, wanneer men in 1969 mee wil.

C.L.A. Daniëls .

GESCHIEDENIS IN LEUVEN

Op 15, 16 en 17 november zal in Leuven een conferentie worden gehouden over geschiedenisonderwijs in europees perspectief.

Sprekers: de Heer P. Morren, Directeur van het Europees Studie- en Informatiecentrum te Antwerpen;

Eerwaarde Zr. Alix Alkemade, Directrice van de R. K. Kweekschool te Rotterdam.

De conferentie is toegankelijk voor 20 Nederlandse onderwijzers uit alle takken van onderwijs.

Inschrijfgeld f. 20. - per persoon. Verblijf is gratis en de reiskosten worden vergoed.

Opgaven voor Eurostudiecongres en conferentie te Leuven bij de sekretaris van de Contactgroep voor Europese Voorlichting in het Nederlandse Onderwijs (CEVNO) : G.H. Oonk, Louise de Colignystraat 27, Alkmaar.

Telefoon 02200 - 20546.

.....

ZESTIENDE CONGRES

VAN NEDERLANDSE HISTORICI TE HOUDEN
OP ZATERDAG 12 APRIL 1969 TE AMSTERDAM

Het bestuur van het Nederlands Comité voor Geschiedkundige Wetenschappen heeft het genoegen U mede te delen, dat het Zestiende Congres van Nederlandse Historici gehouden zal worden op zaterdag 12 april 1969 in de Universiteit van Amsterdam.

Over de opzet van het congres valt het volgende mede te delen.

Prof. dr. G. A. Lindeboom (Vrije Universiteit, Amsterdam) heeft zich bereid verklaard in de algemene vergadering een voordracht te houden.

Voorts zijn twee vergaderingen voorzien van de volgende secties: economische geschiedenis, sociale geschiedenis, kerkgeschiedenis, rechtsgeschiedenis en zee-geschiedenis.

Voor de cultuurgeschiedenis, politieke, militaire en diplomatieke geschiedenis zullen secties worden gevormd naar gelang van het aantal sprekers dat zich meldt.

Tenslotte hoopt het bestuur de congressisten te verenigen aan een gezamenlijke koffiemaaltijd en, indien daar belangstelling voor blijkt te bestaan aan een eenvoudig diner na afloop van het congres.

Het bestuur van het
N. C. G. W.

NEGENDE LUSTRUM KATHOLIEKE UNIVERSITEIT

N. R. C. 19-10'68

OPENBAARHEID DOCUMENTEN: GEEFT MINDER FRUSTRATIES

"Invoering van het beginsel van openbaarheid van overheidsdocumenten zal de regerings- en bestuursactiviteiten doorzichtig maken, zodat de burger zal weten waarom de overheid handelt zoals zij handelt. Minder frustratie, meer belangstelling voor bestuur en politiek zullen er het gevolg van zijn".

Aldus de rector magnificus van de Nijmeegse universiteit, prof. mr. S.F.L. baron van Wijnbergen, in de diërede die hij gisteren heeft uitgesproken ter gelegenheid van het negende lustrum van de Katholieke universiteit. Prof. van Wijnbergen sprak over Openbaarheid van overheidsdocumenten.

Hij stelde vast dat de activiteit van het openbaar bestuur in Nederland zich grotendeels afspeelt in beslotenheid. Het regime met betrekking tot overheidsdocumenten is verankerd in de Archiefwet 1962. Volgens deze wet worden documenten eerst openbaar door overbrenging naar de archiefbewaarplaatsen, welke overbrenging in de regel eerst na 50 jaar geschiedt. De openbaarheid van jongere documenten is afhankelijk van het beleid van het gezag dat over die documenten de beschikking heeft. Dit gezag blijkt ondanks het bestaan van de voorlichtingsdiensten in het algemeen nogal terughoudend te werk te gaan.

In de overige Westerse landen heerst een soortgelijk systeem met twee uitzonderingen: Zweden en de Verenigde Staten van Amerika. In Zweden zijn alle overheidsdocumenten toegankelijk voor elke burger; uitzonderingen moeten precies bij de wet worden aangegeven en bovendien vallen onder een van de volgende hoofden: veiligheid, eisen van inspectie, voorkomen en bestrijden van misdaden, bescherming van economische belangen, privacy.

TOEZIEND OOG

Het doel van de openbaarheid is aan het publiek duidelijk te maken hoe het bestuur werkt. Ook de voorbereiding van beslissingen geschiedt onder het toezien van de burger. Voor het parlement heeft de openbaarheid tot gevolg dat de regering bij haar voorstel alle gegevens overlegt die aan het voorstel ten grondslag hebben gelegen, ook bijvoorbeeld adviezen die zij niet heeft gevolgd. In de VS hebben veel staten wetten die openbaarheid van overheidsdocumenten in enigerlei vorm waarborgen. Sinds 1966 is er een federale wet, The Freedom of Information Act, die in beginsel voor federale overheidsdocumenten het Zweedse systeem heeft ingevoerd, met overigens een wat ruimere scala van uitzonderingsmogelijkheden.

REGENTENMENTALITEIT

Hoe moet het Nederlandse systeem worden beoordeeld? Beschouwt men de democratie als een staatsbestel voor mondige burgers, dan is de beslotenheid van

het openbaar bestuur moeilijk ermee in overeenstemming te brengen. De Leidse hoogleraar Daalder verklaart die geheimzinnigheid uit een regentenmentaliteit die het Nederlandse bestuur nog steeds zou beheersen.

Hiermede is echter niet verklaard waarom het systeem van beslotenheid in bijna alle overige Westerse landen regel is. Men moet aannemen dat vrees voor te grote invloed van de publieke opinie bij het handhaven van de beslotenheid een rol speelt.

Men zal ondeskundig reageren van de publieke opinie echter niet door geheimhouding maar juist door openheid en voorlichting moeten zien te keren, aldus prof. Van Wijnbergen.

De praktische problemen die bij invoering van het Zweedse systeem zullen rijzen, zijn alle oplosbaar. Men zal ongetwijfeld moeten wennen aan de gedachte dat bijvoorbeeld ambtelijke adviezen niet langer anoniem zijn. De bezwaren die de ambtelijke dienst van een systeem van openbaarheid zal ondervinden, zullen gering zijn vergeleken bij het goed dat openbaarheid zal opleveren.

De invoering van het beginsel van openbaarheid van overheidsdocumenten zal de regerings- en de bestuursactiviteiten doorzichtig maken, zodat de burger zal weten waarom de overheid handelt zoals zij handelt. De positie van de voorlichtingsdiensten zal worden verduidelijkt en verstevigd, de pers zal hun meer vertrouwen geven. Tegenover regering en bestuur zullen zij hun beleid beter kunnen verdedigen.

Controle van het openbaar bestuur zal bij openbaarheid van documenten eerst goed mogelijk worden. De bestuurswetenschap zal het materiaal verkrijgen nodig om inzichten te verwerven, waar ook de overheid steeds minder buiten zal kunnen, besloot de rector.

(De rectorale oratie is in druk verschenen bij N. Samsom N.V. te Alphen aan den Rijn).

.....

ACTUALIA

MERKWAARDIG COLLEGA

Wat de ijzig-kalme geschiedenisleraar uit Laguna Beach (Californië) op de eerste dag presteerde, grensde aan het ongelooflijke.

Hij begon met 10.4 op de 100 meter, sprong 7.87 meter ver en compenseerde het zwakke kogelstoten en het matige hoogspringen met een 400-meter-race van uitzonderlijk niveau.

RAAD VAN ADVIES

Prof. Dr. J. C. Boogman (Univ. Utrecht), Prof. Dr. A. E. Cohen (Univ. Leiden)
Prof. Dr. A. F. Manning (Univ. Nijmegen), Prof. Dr. A. B. Breebaart (G. U., A'dam)
Prof. Dr. M. C. Smit (V. U. A'dam), Prof. Dr. E. H. Waterbolk (Univ. Groningen)
Dr. J. L. P. Brants (insp. VHMO), J. W. Fossen (Hfd. insp. Kweeksch.)

KERNCOMMISSIE

Drs. G. A. J. Giezeman, Dirk v. Voorburglaan 16, Voorburg, tel. 070-868123.

Voorzitter: algeh. leiding en univ. cursussen.

W. J. A. v. d. Berg, Teunisbloemlein 50, Den Haag, tel. 070-689866.

1e Vice-voorzitter: conferenties.

Drs. J. C. Visser, Antonie Duyckstraat 66, Den Haag, tel. 070-555671.

2e Vice-voorzitter: beleid collegedagen en contact met sprekers.

P. Knoppers, N. Parklaan 138, Scheveningen-Den Haag, 1e. secretaris.

J. C. M. Greep, Middelweg 104, Wassenaar, tel. 01751-6387.

2e secretaris: organisatie en administratie van de collegedagen.

H. van Unnik, Pomonaplein 21, Den Haag, tel. 070-680355.

Postrekening 527314 t. n. v. penningmeester Commissie Postacademiale

Vorming der V. G. N., 's Gravenhage.

De bijdrage voor de deelnemers aan de postacademiale colleges is f. 10. -

(leden V. G. N.) of f. 15. - (niet-leden)

LEDEN MET ZELFSTANDIGE TAKEN CONTACTPERSONEN DER RAYONS

Drs. A. Plaatsman, Haydnlaan 18, Groningen, tel.: 05900-35119

(rayon 1: Groningen, Leeuwarden, Zwolle)

J. P. Pilger, Kinkelenburglaan 2, Arnhem, tel. 08300-31190.

rayon 2: Arnhem, Hengelo, Zutphen)

Drs. J. H. Bierling, Saturnusstraat 72, IJmuiden, tel. 02550-7997.

rayon 3: Noord-Holland

Dr. M. T. J. v. d. Vorst, Spotvogellaan 35, Den Haag, tel. 070-685609

rayon 4: Zuid-Holland en Utrecht)

Dr. F. Vercauteren, Dr. Mollerlaan 1, Waalwijk, tel.: 04160 - 2902

(rayon 5: Zeeland en Noord Brabant)

Drs. L. Nelissen, Kon. Emmaplein 16, Maastricht, tel. 04400 - 15928

(rayon 6: Limburg)

PORTEFEUILLES

Dr. J. Swart, Industrieweg 26, Assen, tel. 05920 - 3006

PUBLICATIES: Drs. R. H. Cools, Zijdeweg 57, Wassenaar, tel. 01751 - 8215

KRINGSECRETARIA TEN:

Alkmaar : Honthorstlaan 19, Amsterdam : Titiaanstraat 33/1;

Arnhem : Hommelseweg 486, Den Bosch : Boxtelseweg 48, Vught;

Breda : Biesdonkweg 65, Eindhoven : Hoogstraat 301 A;

Goes : Valckeslotlaan 89, Groningen : Achter 't Hout 1, Roden;

Den Haag : Kijkduinstraat 990, Haarlem : Da Costalaan 46, Driehuis;

Heerlen : Eykhagen college, Leenderkapelweg 27, Schaesberg;

Hengelo : Curaçaostraat 67, Leeuwarden; Altenastreek 21, Dokkum;

Maastricht : Passementmakersdreef 30, Rotterdam : Jan Evertsenplaats 229;

Utrecht : Boreelstraat 21, Hilversum ; Venlo : Groenstraat 244;

Zutphen : Deventerweg 58, Zwolle : Steinstraat 9, Kampen.

S. J. VAN DER MOLEN

GOUD IN DE GOLVEN

De ware geschiedenis van de „Lutine”

Er zijn in de loop der eeuwen honderden schepen voor de Nederlandse kust vergaan, maar geen scheepsramp heeft ooit zo sterk de aandacht getrokken als de ondergang van de „Lutine”, het goudschip, dat op 9 oktober 1799, ten noorden van Vlieland, een prooi van storm en branding werd.

UIT DE PERS:

„Van der Molen heeft vele bronnen aangeboord om een ware geschiedenis over de Lutine te schrijven”

(Algemeen Dagblad)

„Het boek berust uitsluitend op authentieke gegevens”

(Dagblad v. d. scheepvaart)

„... die zich behalve als een stuk goede geschiedschrijving ook als een spannende roman laat lezen”

(Zutphens Dagblad)

Geïllustreerd met ruim 40, merendeels niet eerder gepubliceerde afbeeldingen naar foto's, oude kaarten en gravures, waaronder de originele bouwtekeningen van de „Lutine”.

Gebonden f 19,50

Verkrijgbaar in de boekhandel

NIJGH & VAN DITMAR - 's-GRAVENHAGE / ROTTERDAM

Een onmisbaar hulpmiddel bij modern geschiedenis-onderwijs

ATLAS

DER ALGEMENE EN VADERLANDSE GESCHIEDENIS

door Dr. B. A. Vermaseren

met een voorwoord van Prof. P. Geyl

De 18e druk is aangevuld met een grote kaart en twee bijkarten betreffende de Belgische Congo tot 1960. Verder zijn toegevoegd vier schema's van de belangrijkste internationale organisaties: de Verenigde Naties, de Europese Gemeenschap, het Europees Parlement en de NAVO.

De atlas geeft verder kaarten betreffende alle politieke en economische aangelegenheden, die sinds de Tweede Wereldoorlog van enig belang zijn geweest; nieuwe kaarten van Europese gemeenschappen en van het Nabije Oosten. Kaarten van de Vaderlandse Geschiedenis, Praehistorie der Nederlanden, Vlaanderen en Brabant, De Classes der Ned. Hervormde Kerk.

BEKNOPTE ATLAS

DER ALGEMENE EN VADERLANDSE GESCHIEDENIS

door Dr. B. A. Vermaseren

In deze 11e druk heeft het gedeelte over de Vaderlandse Geschiedenis een totaal ander aanzien gekregen. De wens in de schoolboeken meer aandacht te schenken aan de historie van de Benelux partners, ook in die perioden waarin zij staatkundig gescheiden waren, heeft in deze atlas tal van kaarten opgeleverd, die elders niet bestaan.

Het gedeelte dat de moderne tijd behandelt, heeft uitbreiding ondergaan, o.m. kaartjes over „Europa 1919-1939 en de Volkenbond”; een grote kaart „De Ontwikkeling in Afrika”, alsmede een nieuw kaartje aangaande de toestand in het Nabije Oosten. Verder geeft deze 11de druk een aantal schema's over twee pagina's, die inzicht geven in de opbouw van de voornaamste internationale organisaties, die na de Tweede Wereldoorlog zijn ontstaan. De in aanmerking komende kaarten zijn bijgewerkt.

Wolters-Noordhoff nv

postbus 58 / Groningen
ook via de boekhandel